

Socialdepartementet

En justerad indragningsbestämmelse i underhållsstödet (Komm2020/00306)

Sammanfattning

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) tillstyrker samtliga utredningens förslag (avsnitt 5.1–5.5).

ISF vill dock framhålla, gällande förslaget i avsnitt 5.1, att när en bidragsskyldig betalat på föreskrivet sätt under mer än sex månader så bör det räcka med att Försäkringskassan erbjuder stöd först i samband med den första prövningen. Att Försäkringskassan, redan efter cirka 6 månader, bör intensifiera dialogen med föräldrarna/den studerande om att reglera underhållet utanför underhållssystemet torde inte vara nödvändigt.

5.1 Tiden till första prövning senareläggs

ISF tillstyrker förslaget att bestämmelsen om att en bidragsskyldig förälder ska ha betalat på föreskrivet sätt under minst sex månader innan indragning kan ske ändras till minst tolv månader.

ISF instämmer i utredningens bedömning att den förlängda tiden kan bidra till att skapa en ekonomisk trygghet för barnet i samband med föräldrarnas separation.

Vi vill dock framhålla att förslaget att Försäkringskassan redan efter cirka sex månader bör intensifiera dialogen med föräldrarna, och vid förlängt underhållsstöd även den studerande, om att föräldrarna ska sköta underhållet själv, antyder täta och fler kontakter mellan Försäkringskassan och föräldrarna. ISF ifrågasätter om detta är nödvändigt. Föräldrar ska redan vid ansökan om underhållsstöd få information om att de själva ska sköta underhållet för sina barn, utanför underhållsstödssystemet samt att rätten till underhållsstöd kommer att prövas om cirka ett år. Det bör vara tillräckligt för att förbereda föräldrarna inför den nya prövningen av rätten till underhållsstöd. Dessutom kommer fler och tätare kontakter att kräva mer resurser och ökade kostnader för Försäkringskassan.

ISF anser det mer ändamålsenligt att Försäkringskassan i samband med den nya prövningen, och inom ramen för det utökade uppdraget, kontakter föräldrarna för att erbjuda dem stöd att själva komma överens om ett underhåll för sina barn. ISF ber lagstiftaren att överväga en omformulering i detta avseende, med andra ord att Försäkringskassan kan erbjuda stöd inom ramen för det utökade uppdraget, vilket då inte är samma sak som att kontakterna intensifieras.

5.2 Särskilda skäl för att inte dra in förtydligas

ISF tillstyrker förslaget att särskilda skäl för att inte dra in underhållsstödet förtydligas.

Utredningen har fått i uppdrag att lämna förslag på hur reglerna om särskilda skäl kan förtydligas så att det som angavs i förarbetena får ett större genomslag i tillämpningen. ISF noterar att utredningen inte ger några förslag på hur lagen kan ändras. I stället är det förarbetena, som kan ge stöd i rättstillämpningen, som justeras, förtydligas och förfinas.

Vi är positiva till att det i förslaget tydligare framgår att det kan finnas särskilda skäl till fortsatt rätt till underhållsstöd om föräldrarna, och vid förlängt underhållsstöd den studerande, inte har förutsättningar att hantera underhållet själva. Detta mot bakgrund av att vår granskning av tillämpningen av ny prövning av rätten till visade att en hel del föräldrar återkom med en ny ansökan efter ett tidigare indrag av underhållsstödet (ISF, *Från underhållsstöd till underhållsbidrag?* Rapport 2019:7). Orsaken till detta var i flera fall att direktbetalning mellan föräldrar uteblivit, vilket i sin tur beror på allvarliga samarbetssvårigheter eller konflikter. ISF:s granskning påvisade även att direktbetalning kan riva upp gamla konflikter. Ett annat exempel är risken för att den bidragsskyldiga föräldern använder underhållsbidraget som ett makt- eller påtryckningsmedel. Det förekommer även situationer där direktbetalning bidragit till olika former av trakasserier. Det här är några exempel på problematiska relationer, som framkom i ISF:s granskning, som inte nödvändigtvis inbegriper hot eller våld – den dominerande orsaken i tillämpningen av särskilda skäl.

Förslaget ger en tydligare bild av att särskilda skäl kan inbegripa både en ekonomisk aspekt och en situation där det kan vara olämpligt att föräldrar har kontakt med varandra. När det gäller det senare kan det, enligt utredningen, röra sig om en situation där det finns en hotbild riktad mot barnet, en förälder eller någon annan i barnets närhet eller om det finns beslut om skyddade personuppgifter. Utredningen nämner även en situation där det finns beslut om kontaktförbud, vilket är ett förtydligande jämfört med tidigare förarbeten.

Vi ser även positivt på att utredningen ger en bred definition av vad som kan utgöra en hotbild. Till exempel en situation där det förekommer eller finns risk för att kontakt mellan parterna leder till att någon av föräldrarna eller barnet utsätts för hot om eller faktiskt blir utsatt för någon typ av våld

eller kränkningar. Utredningen definierar inte kränkningar, ett begrepp som inte finns i tidigare förarbeten. Det vore önskvärt att det framöver tydliggörs vad som är att betrakta som kränkningar i detta sammanhang.

Vi anser även att utredningen på ett bra sätt förtydligar den ekonomiska aspekten av särskilda skäl, där även ekonomiskt våld är inbegripet.

Det är bra att utredningen trycker på att barnperspektivet, och risken att barnet far illa, är centralt vid bedömningen av särskilda skäl, och på vilket sätt barnets situation påverkas av de kontakter som direktbetalning mellan föräldrarna skulle innebära. I det här sammanhanget kan det exempelvis vara aktuellt att beakta att andra personer som står barnet nära kan behöva skyddas – till exempel mor- eller farföräldrar eller en förälders nya partner, vilket vi är positiva till.

Vi är även positiva till att en sammantagen bedömning ska göras för att undvika en allt för restriktiv tolkning av de särskilda skälen. Men vi vill påpeka vikten av att handläggarna får bra vägledning i hur en eventuell sammanvägning ska göras i fall där en enskild faktor inte är att betrakta som särskilda skäl. Detta för att säkerställa en rättsäker bedömning av särskilda skäl.

5.3 Flexiblare hantering av återkommande prövning

ISF tillstyrker förslaget att ett beslut om att det finns särskilda skäl ska gälla för viss tid om minst 3 månader och högst 36 månader.

Vi ser stora vinster med en flexiblare hantering av återkommande prövning av rätten till underhållsstöd eftersom omständigheterna i olika ärenden kan variera stort. Det är således positivt att tidpunkten för en ny prövning anpassas till de enskilda fallen.

Förslaget ger viss vägledning om vad som kan anses vara en lämplig tidsperiod fram till nästa prövning. Men ISF vill ändå betona vikten av att handläggarna på Försäkringskassan får ett bra stöd för att kunna bedöma vad som är en lämplig tidsgräns för att säkerställa att lika fall bedöms på likartat sätt.

5.5 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

ISF tillstyrker förslaget om ikraftträdande och övergångsbestämmelser.

Vi instämmer i utredningens bedömning att förslaget bör träda i kraft redan 1 den 1 juli år 2021 om det finns förutsättningar för detta. Det måste då säkerställas att Försäkringskassan klarar en tidigare omställning.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Eva-Lo Ighe. Utredaren Susanne Fahlén har varit föredragande. I beredningen har också utredaren Leif Ericsson deltagit. Vid den slutliga handläggningen har chefsjuristen Anna Samuelsson, enhetscheferna Mats Granér och Pererik Bengtsson, HR-ansvariga Caroline Carlsson och den administrativa chefen Annika Stegarp Perman deltagit.

Eva-Lo Ighe

Susanne Fahlén